

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ויצא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת ויצא

א	וירא יעקב צורת אלף – בכל דבר שאירע לו לא ראה אלא את השי"ת
ו	כי רוצה ה' בעמו – הקב"ה חפץ שנהיה תמיד קרובים אליו ותלויים בהסדיו
ו	אם יהיה אלוקים עמדי - לומר בכל עת 'אם ירצה השם' 'בעזרת השם'
ז	ואמונתך בלילות – חשיבות האמונה והתפילה בעת שנראה לו כי חשך עולם בעדו
ח	הוא בורא ומנהיג – הקב"ה מסבב כל ה'סיבות'
ט	עולים ויורדים – מעלות ומורדות בהאי עלמא ובפרט בשידוכים
י	והאבן גדולה – עיקר עבודתנו להתגבר על היצר המונע אותנו מלהתפלל
יא	אכן שמע אלוקים - בוח התפילה לבקוע רקיעים
יא	הקב"ה מתאווה לתפילתן – הקב"ה רוצה ומתרצה בתפילת עמו ישראל
יג	תכון תפילתי – מה שפועל ע"י תפילה אינו נחשב כנס
יד	אלוקים יבקש נרדף - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף
טו	ואהבת לרעך כמוך – השכר על גמילות חסד והזהירות ממחלוקת
טז	דברי חכמים בנחת – ישתדל לפתות ולרצות בני ביתו במקום לפקוד עליהם בציווי
יח	הילולא קדישא - עיון במשנתו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע

ויצא

וירא יעקב צורת אלף - בכל דבר שאירע לו לא ראה אלא את השי"ת

בפרשתן (כח י) **'ויצא יעקב'**, כתב הגה"ק ה'מגלה עמוקות' זי"ע (מובא בשמו) תיבת **'ויצא'** היא **'ראשי תיבות'** של **וירא יעקב צורת אלף**, והיינו שבכל תהפוכות חיו לא ראה לנוכח עיניו לא צרות ולא ייסורים, לא עשו ולא לבן, לא דינה ולא יוסף, כי אם צורת אלף - אלופ"ו של עולם*, ובכל אשר קרהו ידע שאין עוד מלבדו אפס זולתו, ועל כן היה ה' עמו לשמרו בכל אשר הלך.

והנה, איתא ב'חתם סופר' לך ד"ה הבט נא) כתיב **'למען ירבו ימיכם... בימי השמים על הארץ'** (דברים ולא עוד אלא כא) כי כל שפע הברכה על עולם הזה באה מאתו יתב"ש שהוא אלופו של עולם, ומסביר זאת החת"ס עפ"י דברי ה'יעב"ץ' זי"ע, בדברי חז"ל (חגיגה יב.) שהרקיע נקרא שמים

על שם שהוא כלול מ'אש ומים', ושמה של הארץ הוא על שם ש'רצתה לעשות רצון קונה' (בר"ר ה ה). ולכאורה יש להקשות, דא"כ היה לו לקרוא **'אשמים'** (עם א') במקום **'שמים'**, ו'רץ' (בלא א') במקום **'ארץ'**. אלא מבאר ה'יעב"ץ' שהקב"ה נטל את הא' מ'שמים' והכניסה ל'ארץ', ובוה משפיע שפעו לעולם התחתון.

ובביאור הדבר, כי בא לעורר ולרמוז לאדם, בגשתך לעסקי 'ארציות' - על המחיה ועל הכלכלה, זכור בתוך הארץ את אלופו של עולם - כי גם בתוככי הארץ נמצא השי"ת, וכל הנעשה בה בדבר ה' הוא. לפי"ז יתפרש הכתוב כמין חומר (כת, יב) והנה סולם מוצב ארצה - האדם המוצב בארציות ועוסק בגשמיות, יזכור תמיד את הא' שבראש ותחילת תיבת ארץ, כי מקורה מתיבת השמים, לעורר באדם את באמונה בה' אחד כי הוא בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

א. הרה"ק מלעכוויטש זי"ע לא היה אומר 'דברי תורה' בשבת פרשת ויצא, ושאלו הר' שלום ווילייקער על זה, אמר לו הרה"ק, כי בלא אומר ובלא דברים יש ללמוד 'דרך חיים' מפרשה זו - מההלוך ילך של יעקב אבינו, היאך הייתה הנהגתו אם באכילה ושתייה, אם בנישואיו ולידת שבטי י-ה, אם במשאו ומתנו (עם לבן) ואפילו עם רמאותו של לבן הצליח להציל עצמו עפ"י תורה, ודי לנו להתבונן באורחותיו היאך התנהג בכל אלו עד שנעשה ממעשיו 'תורה', ומכאן נדע את הדרך אשר נלך בה, באמונה בקדושה וטהרה ובכל תהלוכות החיים... (הובא ב'מעשי אבות' שבסוף 'תורת אבות' יג).

ב. כתב הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע (נו"א פר' וישלח), כי פעמים על ידי האות א' מתמעטת משמעות התיבה, כגון כשתוסיף א' לתחילת תיבת 'מאתים' שמשמעה ב' מאות, תהפוך התיבה ל'אמתים' שמשמעותה ב' אמות, כמו כן כשנכניס אות א' (המרמות על הקב"ה - אלופ"ו של עולם) לתיבת 'דין', תיהפך התיבה לשם אדני-י - שהוא מידת הרחמים, ויתהפכו כל הדינים לרחמים וחסדים מגולים.

ג. הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שאל פעם את בנו הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע בילדותו, אם היה 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' מדוע לא עלה יעקב עליו עד שמי רום, אמר לו ה'פני מנחם' הרי היה זה רק חלום, חזר אביו ושאלו, אף בחלום היה לו לעלות השמימה, תירץ ה'פני מנחם' מה היה לו לעלות השמימה, הרי באותה שעה היה 'והנה ה' ניצב עליו', ואם הקב"ה עמו מה לו לחפש ולטפס לשמים, ונהנה ה'אמרי אמת' מאד מתשובתו (ליקוטי יהודה' בפרשתן עמ' ד"ש, עיי"ש).

יש לפרש כוונתו שאף בהאי עלמא היה יעקב חי כבשמים בגן עדן מקדם, בהיותו דבוק תמיד בה' האלוקים. באמת אמרו, שבכל עת ובכל שעה אפשר שיתקיים בכל חד וחד מבני ישראל והנה ה' ניצב עליו, וכדכתב המהר"ל זי"ע (גור אריה' פר' ויחי ד"ה שהשכינה) על מאמרם 'שכינה למעלה ממראשותיו של חולה' (שבת

שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל.

בפרשתן (כה ו) 'ויצא יעקב וילך חרנה, ובמדרש (רבה, ריש הפר') הסמיכו 'אז תלך לבטח דרכך' (משלי ג כג), איתא ב'שפת אמת' (ויצא הרל"ד) פירוש דאף שיציאתו זאת הייתה בריחה מעשו, וקיים ציווי אמו 'קום ברח לך', וכן בהפטרה 'ויברח יעקב'. אעפ"כ ויברח לא בתיב - אלא ויצא. וירץ לא בתיב - אלא וילך. להורות שאף בברחו מן המוות לא איבד את יישוב דעתו, והלך בשלוות הנפש, במתינות ובבטחה, כי היה דבוק ובטוח בבוראו, וזכר שכל

וכאשר ירגיל עצמו לראות את ה' בכל עת ממילא ינצל מ'לבן הרמאי' ומשאר פגעים ומרעין בישין, כמו שכתב הגה"ק הגר"ח מוואלאז'ין זי"ע (נפש החיים שער ג' פ"ב), סגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל הדינים ורצונות אחרים - שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כללי, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון שבעולם, ומשעבד ומדבק מזהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, בן יספיק הוא יתברך בידו,

יב:), שלא דווקא בחולה הדברים אמורים, אלא כל מי שתשש כוחו ונשבר לבו כחולה, הקב"ה שורה עליו, כי כל הטעם ששכינה למעלה מראשותיו של חולה - כי 'את דכא ושפל רוח אשכון', ואין לך דכא כחולה, ואם כן, ה'חכם' יביא על עצמו את השכינה, אף בלא חולי ל"ע - על ידי 'שברון לב'.

הרה"ק מרוז'ין זי"ע היה אומר - ייסורי הנפש הינם כייסורי הגוף ויותר מהם, וגם אצלם 'שכינה למעלה מראשותיו של חולה'.

ד. פעם אמר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע למשמשו, הכן עצמך לצאת אל הדרך לעיירה פלונית, להשתתף בשמחת ברית מילה לרך הנוולד לפלוני, שאל המשמש מה יום מיומיים שהרבי נוסע למרחקים לברית מילה, ויען ה'אבני נזר' ויאמר, אבי הבן קידש שם שמים, על כן ברצוני להשתתף בשמחתו, וכך הווה מעשה, לפני כשבוע נכנס אלי האברך, ואמר לי 'רבי, היה הקב"ה בעזרי, וזכיתי כעת לאחר חמש עשרה שנים של ציפיה לזש"ק - לחבוק בן זכר', והיו דבריו אלו בעיני קידוש ה' גדול, כי תדיר שומע אני איך שזה אומר נושעתי ב'קאצק', וזה אומר נושעתי ב'גור' או ב'ראדזימין', וכאן בא אברך ואומר 'נושעתי אצל הבורא יתברך'... היש לך קידוש שם שמים גדול מזה. (פשוט הדבר שנתן ה' כח ביד הצדיקים לפעול ישועות עבור עם בני ישראל, אבל זכור יזכור שהכל מיד ה' בא לו, ואדרבה כל גדולת הצדיקים הוא עבור דבקתם בה').

על זה העניין, מסופר על יהודי שנכנס אל הרה"ק ה'עבודת ישראל' מקאז'ניץ זי"ע ופדיונו בידו, ובכה לפניו שגנבים פרצו לביתו וגנבו ממנו הון ורכוש גדול, אמר לו הרה"ק וכי מה רצונך ממני, יש לי עדים שבאותה שעה שאירעה הגניבה בביתך הייתי כאן בביתי, ולא אני גנבתיך, ומה לך כי באת אלי... אך היהודי המשיך והפציר בו שיושיעו, ואף הגדיל פדיונו במטבע נוסף, נענה הרה"ק ואמר לו, אם תניח פדיון של חמישים זהובים אוכל לעזרך, כשמוע היהודי את דבריו פנה אל זוגתו ואמר, הבה נעזוב את בית הרבי ונלך לזעוק אל ה', כי הוא יושיענו אף בלא פדיון גדול כזה, וממנו נושע, ויהי כאמרו דיבורים אלו נענה הרה"ק לעברו, ר' איד, הישועה כבר בידך אחר שבאת לכלל הבנה ש'מבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע'.

כיוצא בזה כתב הרמב"ן על רחל אמנו, (ד"ה הבה לי) וז"ל, והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להיסמך על תפילת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו 'וישמע אליה אלוקים'.

ה. פעם הגיע הסבא מנובהרדוק זצוק"ל לעיר אחת באישון ליל ומכיוון שדרכו הייתה איתנה ב'בטחון' לא הכין לעצמו מבעוד מועד מקום אכסניה, אלא ישב בביהמ"ד באמונה שלימה כי הקב"ה יזמין לו אכסניה כראוי וכיאות. והנה כבר עזבו המתפללים את ביהמ"ד ועדיין לא היה לו מקום ללון. באותה שעה

הליכתו אינה אלא השתדלות גרידאי, שהרי ממילא לאידך, אין דבר שהכריוו עליו מלמעלה שלא יקרה לא ייעשה עמו דבר אם לא הכריוו כך מלעילא, עמו, ומה תתן ומה תוסיף לו מנוסת בהלה.

שכב אחד מעשירי העיר על מיטתו בביתו ותידד שנתו מעיניו, בלית ברירה ירד מיצעו ופנה לביהמ"ד, בהכנסו ראה 'רב' היושב ועוסק בתורה, מכיוון שכן הבין כי אין לרב מקום ללין, קראו העשיר ללון בביתו. בעודם מדברים שאלו העשיר וכי על מה סמך הרב לגבי מקום אכסנייתו, ענהו הסבא סמכתי על בוראי שיזמין לי כל מחסורי - כפי שאכן כך הווה לבסוף... אמר לו העשיר בשחוק, וכי מה היית עושה אם לא הייתה שנתי נודדת, הרי היית נשאר ללון על ספסלי ביהמ"ד... פוק חזי כסילותו של האי טיפשאי שלא הבין כי אכן דייקא בלילה זה הדיר הקב"ה שנתו מעניו לעזור ולסייע לאותו רב...

שוב היה מעשה כשהוצרך הנובהרדוק'ער לעשות את דרכו ברכבת, הגיע אל תחנת הרכבת ולא קנה כרטיס (טיקעט) אלא התיישב בביטחון על מקום בצד, עבר שם לץ אחד ושאלו מדוע אין הרב עולה על הרכבת, ענהו הרב כי אין לי טיקעט, ומדוע אין לי, כי מעות אין לי, שאל הלץ, אם כן מדוע באת הנה - כי אכן מעות אין לי - בטחון יש לי. לבסוף, בהגיע העת וכבר קרא ה'אות' של הרכבת, פעם אחת... פעם שנית... ולא הספיק לקרוא בשלישית עד שעבר שם יהודי ודחף 'טיקעט' לידו של הנובהרדוק'ער - ובקריאתו בשלישית כבר ישב על מקומו בתוככי הרכבת... על אם הדרך ניגש אותו הלץ לנובהרדוק'ער ושאלו, ומה היה הרב עושה אם היה הלה מאחר ברגע אחד... הרי עדיין היה יושב מע"כ בתחנת רכבת ומצפה לישועתו... ועל דידיה ודכוותיה כבר אמר החכם מכל אדם (משלי כו כב) 'אם תכתוש את האוויל במכתש וגו' לא תסור מעליו איולתו'.

וכן מצינו גבי לבן הרמאי שאפילו אחר שנגלה אליו הקב"ה בחלום הלילה והזהירו שלא יגע לרעה ביעקב, אעפ"כ עדיין לא האמין, והעיז פניו לאמר 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלוקי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע' (לא בט), שעדיין היה נדמה לו כי יש בכוחו לעשות רע, ולא השכיל להבין שאין לאל ידו לעשות אפילו לא תנועה קטנה, אם אין בזה רצון ההשגחה העליונה ו. יש מפרשים לפי זה דלכן היה 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו' (כח יא), ופירש"י, 'עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות', והדבר נראה כתמוה, וכי רק את הראש ירצו חיות היער לאכול, הלא יכולים הם לטורפו בשאר חלקי גופו, אלא, יעקב אבינו באמונתו ידע שאין לו להתפחד משום חיה שבעולם, כי לא יגעו בו אפילו בכאצבע קטנה אם לא יאמר להם ה', אך מחמת חובת ההשתדלות הניח אבנים סביבו, ומכיוון שבהשתדלות עסקינו, הרי די בהשתדלות מועטת עד כמה שידו מגעת, ומאחר ורק אבנים מועטות השיגה ידו, שם אותם סביב ראשו ובוזה 'יצא ידי חובתו', ושכב שם ללא שום פחד כלל, אף שבעיני בשר אינו שמור די צרכו, כי הוא את שלו כבר עשה, ואת השאר ישלים הבורא בשמירתו. ז. יש שדייקו ממאמרם (ב"ב כח.) 'שמעתי מהולכי אושא' וקאי על הסנהדרין שגלו מלשכת הגזית שבביהמ"ק לאושא, וקאמר הולכי אושא ולא הבורחים לאושא, כי אף בעת הבריחה היו מהלכים בנחת ללא בהלה ודאגה יתירה.

הגה"ק ה'סטייפלער' ז"ע כותב במכתב לאיש שהיו לו דאגות רבות מבית ומחוץ, שכאשר יתבונן יראה שאין צומח מדאגתו של האדם והיא אינה מוסיפה לו מאומה, ואם כך הם פני הדברים מדוע עליו להיכנס לדאגה יתירה ומוטב שימנע מלבוא לשערי הדאגה כלל.

אחד מחסידי הרה"ק רבי יחזקאל מקאז'מיר ז"ע נכנס אליו בשאלה - היות והנו נצרך לעזוב את שערי 'בית המדרש' לעסוק על המחיה ועל הכלכלה, אך דא עקא כי רב פחדו מהבלבול השורר בשווקים וברחובות, אמר לו הרה"ק, כתיב (כח יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו', וברש"י, 'עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות', והדבר תמוה, וכי איזו שמירה היא - לשים גדר אבנים רק סביב

שאמרה לו רחל אמנו - 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי' (ל א), נאמר שם 'ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן'. ולכאורה מילתא דתמיהא היא שלא כעם על לבן אלא על רחל.

אלא ביאורו, כי הנה יעקב אבינו איש תם האמין באמונה שלימה שלא לבן העומד לפניו מחליף את לאה תחת רחל, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו עושה זאת. ובוודאי שתצמח לו טובה

וכשיאמין שאין בכוח אחרים להרע לו, אשריו ואשרי חלקו אף בעולם הזה, כי גם בשפלוני יגרום לו רעה יודע הוא כי לא נעשית לו הרעה ב'ידי' פלוני, אלא הכל 'בידי' שמים - למובתו השלימה (כי אף אם פלוני כיוון מעשיו לרעה - הרי מן השמים כיוונו לטובה), וכן מצינו בעת שרימה לבן את יעקב - 'ויהי בבוקר והנה היא לאה'. לא כתיב 'ויחר אף יעקב' אלא ויאמר אל לבן... למה רימיתני (כט כה) כמי ששואל את רעהו מדוע רימה את פלוני אלמוני - ואין הדברים נוגעים אליו כלל. לאידך גיסא, בשעה

הראש, הלא 'פרוץ מרובה על העומד' - באשר כל גופו אינו שמור מן החיות והמזיקים, אלא, משל לציפור שנפלה לתוך בוך (ביצתה) והחלה לשקוע בה יותר ויותר - אם כנפיה עדיין לא טבעו, בידה לצאת מהבוץ על ידי כנפיה, ואם גם כנפיה טבעו בתוככי הבוץ, כל זמן שראשה מחוץ לבוץ עדיין תוכל לזעוק 'הצלה' ויבוא להושיעה, אבל כשגם הראש נשקע בבוץ, אוי לה... ולכן בצאת יעקב אבינו חרנה, לבית לבן הרמאי, נתיירא מפני חיות רעות, וחשש מאד, כי מי יודע מה מצפה לו שם, על כן עשה 'שמירה מעולה' סביב לראשו, כי כל זמן שהראש לא 'שקע', עדיין אפשר לו לאדם לזעוק לעזרה ולהצלה, אמר לו הרה"ק, כך גם אתה, כשיוצא הנך לעבודת הפרנסה, הזהר על 'ראשך' לבל ישקע בהבלי העולם הזה, ותשמור על ה'אמונה' שבמח, ובזה תנצל מכל הבלבול והרע, ובכל עת ובכל זמן עדיין תהיה מקושר כראוי אל ה' הוא האלוקים. ח. מענין לענין, נהוג עלמא כשרוצים להתנות בין איש לרעהו איזה ענין באופן שלא ישתמע לשני פנים, ושלא יחזרו בהם שני הצדדים, אומרים זה לזה 'ברחל בתך הקטנה', ולכאורה דבר פלא הוא, כי הרי יעקב אבינו - הראשון שהתנה 'ברחל בתך הקטנה', ולא עלתה בידו, כי לבן רימהו בכל מיני רמאויות, אמנם אפשר לומר כי ישראל עם קדושים רוצים לרמוז בכך שכל 'המתנה' יזכור היטב, שעם כל 'תנאיו' עדיין אינו מובטח שסוף דבר יהיה כרצונו, כמו שבאמת אירע ל'רחל בתך הקטנה' הראשון, אלא אין הדבר תלוי אלא ביד ה'.

ט. ואיתא מהרה"ק ה'יהודי הקדוש' זי"ע (הובא ביחמדת צבי' ויצא בדי"ה ויהי) כי 'רמאות' זאת הסיבה לבני ישראל הרבה הרבה צער ומכאוב לדורי דורות כי אם הייתה רחל נישאת תחילה ליעקב, אפשר שהיו כל הי"ב שבטים בני רחל (שהרי לא היה כל סיבה שרחל תמסור שפחתה ליעקב, ואף לאה בעקבותיה), ויוסף היה בכור השבטים, ולא היו האחים מתקנאים בו שהרי ביושר מגיע לו לקבל 'כתונת פסים' כי הוא הבכור, לאידך הייתה לאה נישאת לעשו ומחזירתו למוטב, ולא הייתה 'מלכות אדם' כלל, ולא היה מחריב את בית המקדש, ולא היה יורדים למצרים... נמצא שב' תיבות אלו - 'למה רימיתני' כוללים בתוכם כל כך הרבה צער וייסורים, ימים ונהרות של דמעות בני ישראל הנאנקים תחת עול הגלויות, ודם ישראל אשר נשפך כמים זה מאות בשנים, אך קוב"ה אומר לא לבן עשה את כל זה אלא אני בעצמי מטעם הכמוס עימי, ועלינו להאמין בתמימות שכך גזרה ההשגחה העליונה, ואין לנו רשות להרהר אחר גזירת מעלה.

ידוע שהגה"ק רבי חיים מיכאל בער ווייסמאנדל זצוק"ל פעל גדולות ונצורות בימי 'המלחמה' הנוראה, והציל אלפי אלפים מאחינו בני ישראל מצפרני הרשעים ימ"ו, אמנם, אינה ה' לידו אפשרות להציל עוד כמאה אלף איש, ולדאבון לב היו מפריצי בני עמנו שבפעולות שונות גרמו למנוע הצלה זו. הדבר גרם לרבי מיכאל בער צער גדול וייסורי הנפש, ולא הצליח למצוא נוחם לנפשו, בצר לו נכנס אל הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע ושפך בפניו את כאב לבו - על דם בני ישראל שנשפך, בו בזמן שכבר היו סמוכים ונראים אל ההצלה, אלא

אמנו בכתה והתאוננה 'הבה לי בנים', חרה אפו מדוע איננה מאמינה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

ביו"ב למדנו מהנהגת לאה אמנו כמו שכתב ה'קדושת לוי' (בר"ה טעם) שקראה לראובן - 'כי ראה ה' בעניי... יאהבני אישי'. שמעון - 'כי שנואה אנכי'. לוי - 'הפעם ילוה אישי אלי' (כט לז-לד). להורות שכשעובר היהודי זמנים של 'עניי שנואה' ידע ויאמין כי ראה ה' שמע ה', וכל אשר עובר עליו מיד ה' בא עליו, והוא צופה

גדולה מזה לעתיד. וכמו שאכן כך הווה, כי רמאות זאת הביאה את רחל לידי מסר"נ, ושברה את טבעה במסירת הסימנים למנוע בזיון נורא מלאה אחותה, וזכות זאת עמדה לרחל שתוכל להוליד בנים מיעקב, וכמו"ש (בראשית ל כב) ויזכור אלוקים את רחל... ויפתח את רחמה, (ובר"ש, זכר לה שמסרה סימניה לאחותה), ואף תעמוד להם לזכות בהבטחה ושבו בנים לגבולם (ירמי' לא יד-טז), נמצא שאין כאן כל סיבה לבעוס על לבן - שהרי ב'רמאותו' מקיים לבן שליחותו מאת הבורא להיטיב עמו וזרעו אחריו. אך בשעה שרחל

שה'רשעים' מנעו זאת. 'הריי"צ' הקשיב לכל דבריו בדומיה, ובסיימו נענה אליו בשלהבת אש - און ווער האט דאס אלעס געטאהן (מי הוא זה אשר עשה כל זאת), כאומר, הרי הכל נעשה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, אף הרשעים לא היו יכולים לעולל אם לא שכך היה רצון הבורא, ואין לנו שמץ השגה בהנהגת ה'. וסיפר רבי מיכאל בער שאז הפיח בו רוח חיים, ובכוחות מחודשים הקים את 'ישיבת נייטרא' לשם ולתפארת.

ידיעה זאת - שכל הקורה לאדם משמים הוא, מצלת את האדם מכל ייסוריו ומכאוביו בין ברוחניות בין בגשמיות, וכמסופר על אחד מצדיקי הדורות שבא יהודי והתאונן בפניו שלקוי הוא מאד במידת הכעס, ומכל דבר - קטן כגדול חמתו בווערת בו, עד כדי סכנה לסובביו, אמר לו הרבי, המתן נא מחוץ לחדרי, ובעוד שעה קלה איעצך עצה הוגנת להפטר מן הכעס, כצאת החסיד מהחדר נכנס אחריו יהודי נוסף, נענה אליו הרבי בקול גדול (בכדי שהראשון העומד בחוץ ישמע את דבריו), אבקשך, שתנסה בכל אופן שתוכל להביא את העומד בחוץ לכלל כעס. יצא החסיד ומיד פנה 'לעשות רצון צדיק', בתחילה שפך 'בטעות' משקה רותחין על רעהו (הראשון) ועל בגדיו, ובראותו שכל המשקה נשפך על חבירו החל לפייסו בדברים, ולהתנצל בפניו 'לא הבחנתי בך' וכדו', אנא ימחול לי מר על אשר עוללתי לו, וראה זה פלא, 'כעסן' גדול זה לא די שלא רתח מזעם, אלא אף הוסיף לדבר בדברי פיוסין אל 'השופך', לאמר לו, לא אתה עשית זאת, כי אם האלוקים אשר שלחך. כך ניסהו בכה וכה, והעלה חרס בידו - 'הכעסן' לא קצף ולא רגז, ועל כל דבר נענה אל המנסה, 'שהכל נהיה בדברו' - בדבר ה'. לאחר זמן נקרא לשוב אל הקודש פנימה, ויאמר לו הרבי, שמעתי מאחורי הפרגוד היאך עומד אתה בנסיון הכעס ממש 'הפלא ופלא', ואף כשחברך ניסה אותך ב'עשרה נסיונות' של כעס לא העלית רוגז אף לא בלב, ואם כן מה תתאונן על ה'כעס' שאין בך, ענהו החסיד בבת שחוק, אם היה הרבי מדבר מעט יותר בלחש היה זה 'נסיון', אך מאחר ושמעתי את דברי הרבי אל הנכנס אחרי, וידעתי בשעת מעשה שמנסים אותי, בזה נתבטלה ממני כל הבחירה. אחר הדברים האלה אמר לו הרבי, בכל עת זכור נא ש'מנסים' אותך מן השמים, וממילא יקל מעליך כל קושי הנסיון, ולא רק לענין 'כעס' הדברים אמורים, אלא בכל ענין שמרגיש בו רפיון, יתחזק על ידי שידע שכל הנעשה עמו, בא על פי חושבנא דלעילא, עם תכלית וטעם, ובזה יקבל את כל הבא עליו בטובה.

י. איתא ב'אמרי פנחס' (שער טהרת המידות אות כט) בשם הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע וז"ל. עצה להנצל מן הכעס להאמין ב'השגחה פרטית' על כל האדם והוא מנהיג הכל לטובתו של אדם... ויאמין באמונה שלימה שהכל לטובתו וממילא לא יכעס על שום אדם.

בשכרי, אלא יהיה שכרי דרך מקרה וטובת האל כמו שיזמין לי, והיינו כי לבן רצה לתת לו שכר קבוע – שלא ירגיש שכל פרנסתו תלויה בידי שמים, אך יעקב אבינו ענהו שאינו רוצה בשכר קבוע, כי על ידה יתמעט במחוננו בה', כשהוא מרגיש ששכרו בטוח וקבוע ועומד, אלא רצה לחיות על פי מעשים שבכל יום, ועי"ז יהיה תלוי בבורא ית' בכל עת ובכל שעה.

אם יהיה אלוקים עמדי - לומר בכל עת 'אם ירצה השם' 'בעזרת השם'

בפרשתן (כה ח) 'וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי', ומהו תיבת 'לאמר' – למוי'אמר. וביאר הרה"ק מקאסוב זי"ע (מובא ב'אמרי ברוך' פר' דברים ד"ה ואת יהושע, וכן ב'משכנות יעקב, לרבי יעקב בן געים יו"ל תפ"א), שכוונתו הייתה שבכל אשר יפנה (בפרט לעת כזאת שהנו יוצא לבית לבן) יהיה שם שמים שגור בפיו, ויאמר תמיד אם ירצה השם, בעזר השם, מתוך ידיעה ברורה שמבלעדי גזירת שמים לא ירים איש את ידו ואת רגלו, ומן השמים יקבעו עבורו היכן ובמה יראה ברכה במעשי ידיו, ואז אין לו לחשוש מלכת לביתו של לבן הרמאי, כי אף לרמאי כמותו אי אפשר לעולל דבר אם לא שכבר הכריזו כך בשמים ממעל יי'.

ומביט בצערו ומכאובו", ולכסוף יקיים בו 'שמחנו כימות עניתנו' יי'.

כי רוצה ה' בעמו – הקב"ה חפץ שנהיה תמיד קרובים אליו ותלויים בחסדיו

איתא בתנחומא בפרשתן (ויצא ג), אמר רבי ברכיה, בכל מה שתבע יעקב מן הקב"ה, השיבו, אמר אם יהיה אלוקים עמדי – השיבו והנה אנוכי עמך, אמר ושמרני – השיבו ושמרתך בכל אשר תלך, אמר ושכתי בשלום – השיבו והשיבותיך, אמר ונתן לי לחם – ולא השיבו על הפרנסה, אמר הקב"ה, אם אני מבטיחו על הלחם, מהו מבקש ממני עוד, לפיכך לא השיבו על הלחם, ודבר שפתיים אך למותר, כד חזינן האיך שכביכול הבורא חפץ בקרבתינו, ורק משום כך נתן לנו איזה 'מחסור', בכדי שנתפלל לפניו בכל לבנו.

ואבן, 'קיים זה מה שכתוב כאן', וכדמצינו בפרשתן שכשאמר לבן ליעקב 'נקבה שברך עלי ואתנה' (ל כה), לא אבה יעקב לקבל 'הצעתו' אלא ביקש לקבל שכרו בכבשים העקודים נקודים וברודים, ומבאר הרד"ק (ד"ה לא) לא תתן לי שום דבר קצוב

יא. איתא ב'שפת אמת' (תר"ט) שאין 'פתוחה וסתומה' בכל פרשת ויצא, כי ההפסקות ניתנו לתת רווח להתבונן בין פרשה לפרשה, אבל יעקב אבינו לא 'נתן רווח' ולא הסיח דעתו מיציאתו לחוץ לארץ עד שחזר ופגע ב'מלאכי ארץ ישראל', והכל היה 'מקשה אחת' של אמונה.

ובא נמי לרמז כי בעת שעוברים עליו זמני הסתרה לא יעצור להתבונן בקורותיו, אלא יתחזק באמונה פשוטה וימשיך בדרכו, כי בגמר מסע הצרות אז יתבונן ויראה איך שהכל נהיה לטובתו הגמורה. יב. כתב 'בעל הטורים' על הפסוק (כח יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', וז"ל. רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה, יעלה השמימה, והיינו, שאף מי שכבר 'בארץ', לא אפסה תקוותו מלעלות ולהגיע לרום המעלות.

יג. יש שהמשילו, שבאם יבוא שליח הבי דואר וימסור לאי מי סכום כסף גדול מאד בשליחותו של פלוני, וכי ישבח את השליח, הרי לא השליח הטיב לו אלא המשלח, וכן לאידך, אם יביא לו השליח מכתב שבו נכתב ונחתם בשם השלטון שעומדים לאסרו לבית האסורים, וודאי שלא ישפוך חמתו על השליח, כי לא לו הִרְשַׁע כי אם ל'שר בית הסוהר'. ומכאן לנמשל, אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לח:), ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ט:), נמצא שכל רווח או הפסד, שמחה או צער וכו' הבאין על האדם הכל ממעל בא לו, ומדוע יתלונן ויתרעם על פלוני ועל אלמוני שכך וכך עשה לו, ולא יבין שכל הבאות עליו מהבורא יתברך עצמו המה.

באר הפרשה - ויצא

ז

וכן כתב השל"ה הק' (בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר יב) וז"ל. 'על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו' (במדבר ט יח). ואחר כך כתיב (שם שם, כ) 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו'. יש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'. למשל, בלכתו בדרך יאמר, 'הגני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשנא למקום החניה אז יחזור ויתן

שבה, ויאמר 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולתיו. עכ"ל י.

ואמונתך בלילות – חשיבות האמונה והתפילה בעת שנראה לו כי חשך עולם בעדו

בפרשתן (כה יא) ויפגע במקום^י, ובמדרש (בר"ר סח י) 'בקש לעבור נעשה לו כל העולם

כעין זה מצינו ב'זרע קודש' להרה"ק מראפשיץ זי"ע (ויצא ד"ה עי"ל), 'שמעתי בילדותי' שהרוצה להיזהר מליתן עין רעה בתינוק יסתכל למעלה, ולדעתי אמר זאת איזה צדיק בחכמתו, כי היזק העין הרע' יבוא כאשר מתמיה האדם על איזה דבר נאה או גדולה בחירו, בממון בבנים או בגבורה, שבתמיהתו זו, הוא עוקרו משורשו – הבורא יתב"ש, כי הדבוק בשורש אינו מתמיה על ההצלחה, כי מה יש לתמוה על 'גדלותו של הבורא', ובוה שנושא עיניו למרום, מחבר הוא את הדבר לשורשו ושוב אין מזיק לו כלום. יד. ומביא שם מעשה באחד מחסידי הרה"ק ה'תורת חיים' מקאסוב זי"ע שקיבל ממנו ברכת פרידה לקראת יציאתו לדרך ביום ה' פר' ויצא, ואמר החסיד כי במשך מסעו יש בדעתו לשובת בפרשת וישלח ב'זאבלטוב', אמר לו הרבי בלשון שאלה 'וכי נראה לך שתשובת בזאבלטוב בשבת וישלח'... החסיד לא הבין למה רומזים דברי רבו.

למעשה, התעכב החסיד בדרך, ולא עלתה בידו להגיע לזאבלטוב לקראת שבת וישלח, אלא שב לשבות שבתו בקאסוב. בהגיעו לשם שאל את רבו, אם ידע הרבי שלא יסתייע בידי להגיע לזאבלטוב מדוע לא עצרני מלצאת לדרכי, אמר לו הרבי, לא נביא אנכי ולא בן נביא, אלא דבפרשת ויצא כתיב 'וידר יעקב נדר לאמר, ומהו 'לאמר', אלא שיעקב נדר לאמר בכל ענין 'אם ירצה השם', ומכיוון שלא אמרת אם ירצה השם אהיה בזאבלטוב הבנתי שמן השמים יעכבוך.

סיפר הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל ששמע מהגאון ראי"ז מלצר זצ"ל, כי בשנת תרפ"ה כשהכין ה'חפץ חיים' את עצמו לעלות לארה"ק, נשא מדברותיו אל קהל הקודש בראדין, ונפרד מהקהל לקראת נסיעתו לארה"ק. אחרי שסיים את דרשתו ניגש אליו אחד מהבעלי בתים ושאלו בתמימות, מדוע כשדיבר רבינו על הנסיעה לא אמר 'אם ירצה השם'. ולבסוף, והנה פלא, מיד במוצאי שב"ק נחלתה פתאום הרבנית של החפץ חיים וכל הנסיעה התבטלה. (והוסיף ר' יחזקאל, כי מן הסתם תביעה כזאת היא דווקא מאדם גדול כהחפץ חיים... אבל יש בו גם לימוד לדין)

מספרים בדרך צחות על יהודי שעמד וחילה פני קונו שיזכה בפיס (לאטאר"י) בסכום גדול ויהיה לו די והותר משך כל ימות חייו, פנה אליו ידידו ואמר לו, מתוך תפילתך נראה שאתה מאמין באלוקי השמים שהוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים, אם כן מדוע תבקש מאתו את כל הסכום של ה'פיס' בפעם אחת, סמוך עצמך שישאיר אצלו את הממון הרב שהינך מבקש לקבלו, והוא יתן לך בכל עת כפי צרכיך באותה העת. ענה היהודי ואמר, לא אוכל להשאירו אצלו ולהיות תלוי בו, כי על ידי דיבור אחד של לשון הרע אפשר שיעכבו מן שמיא את השפע שלא יבוא אלי... לכן הנני דורש מאלוקי שכבר יהא הממון תחת ידי...הבה נתבונן אם איננו כהאי גברא, והרי הקב"ה רוצה את השייכות עמנו בכל עת, ושלא נחשב חשבונות כאלו. טו. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע פירש על מה שתפילה נקראת בלשון 'פגיעה', כי דבר זה בא ללמד שעל האדם להיות 'פגע' (נחניק בלשוננו) בתפלתו, שיעתיר ויפציר בתחינות ובקשות, עד אשר ישבור ויפרוץ את כל החומות המפסיקות בין ישראל לאביהם שבשמים.

יקויים בו עד שיעלה עמוד השחר – שירחם עליו ה' ויאיר לו, ותהיה דעתו צלולה וזכה בכל עניניו.

הוא בורא ומנהיג – הקב"ה מסבב כל ה'סיבות'

בפרשתן (כט א) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. ובמדרש (ב"ר ע ח) 'כיוון שנתבשר בשורה טובה נשא לבו את רגליו, וזה שאומרים הבריות במשליהם - הכרס נושא את הרגליים'. ומבאר הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זי"ע (דברי שאול בפרשה) על פי מה דאיתא בגמ' (סוכה נג.) 'אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה (למקום שנגזר עליו למות בו... לשם רגליו מוליכות אותו - רש"י). והנה תיבת 'רגל' הוא מלשון סיבה כמו"ש (ל ל) 'ויברך ה' אותך לרגל'. והיינו, שהאדם חושב שהסיבות הן אלה שמוליכות אותו למחוז חפצו, ומחמת סיבה פלונית הריהו הולך לאותו מקום, ובאמת - מה' מצעדי גבר כוננו, ואדרבה מאחר שעל פי רצון העליון עליו לעשות איזה דבר במקום ההוא, לכך נוצרה הסיבה להוליכו שמה". כיו"ב היה אצל יעקב אבינו, כי לא (רק) מחמת השידוך הגיע לבית לבן הארמי, אלא, מכיוון שגזר הבורא שעליו לעבוד אצל לבן הארמי על כן סיבב שילך לתור אחר זיווגו בחרן אצל לבן וממילא כבר עלה בידו למלאת גם תכלית 'עבודתו' בבית לבן. ולזה כיוונו חז"ל באומרים 'נשא לבו

כולו כמין כותל לפניו. כי בא השמש - רבנן אמרי כיבה השמש, מלמד שהשקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה... משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים, אמר המלך, כבו את הנרות, כבו הפנסין, שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה, כך השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה בשביל לדבר עם יעקב בצנעה^{טז}. פירוש, כראות יעקב שלהיכן שיפנה 'כותל' כנגדו (ער טאפט א וואנט) והיה נראה כי ה' 'כיבה' את אור השמש, והחשיך את כל העולם סביבו, אך יעקב ידע שאדרבה אין כאן לא חושך ולא הסתרה, כי אם ההארה והתקרבות, שהקב"ה מבקש לדבר עמו בצניעה, ודייקא בזמן זה משפיע עליו כל טוב". ואכן, דייקא בזמן זה תיקן יעקב תפילת ערבית (ברכות כו:), להורות לבני ישראל לדורות עולם שבכל עת ועונה ואף בעת ערבוביא - ששקעה השמש והחושך יכסה ארץ, יתפלל ויתקרב אל ה', באמונה שהכל לטובה להאיר לו, ולא יאמר אין השי"ת חפץ בי ובתפילתי. אלא ידע כי דייקא בעת כזאת הקב"ה קורא לו - שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה.

וכך כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (נצ"ו א) על הא דאיתא (ב"ר נצבים ח א) '...ותפילת הערב אין לה קבע עד שיעלה עמוד השחר, פירוש, דהאדם שמאמין בעת 'הערב' - כשדעתו מעורבת, כדכתיב (תהלים צב ג) 'ואמונתך בלילות', ומתפלל וחוזר ומתפלל בלי שום התפעלות מהעירוביא,

טז. איתא מהרה"ק ה'חידושי הרים' זי"ע על דברי המדרש (ב"ר סח יב) 'והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו', (לחד מאן דאמר) עולים ויורדים ביעקב, רוקדים בו, וכשראה יעקב שכל מלאכי אלוקים תלויים ועומדים בו ובמעשיו, אמר, אילו ידעתי עד כמה אני פועל בהאי עלמא לא ישנתי, וז"ל הרי"ם, ואם היה אדם מישראל יודע עד היכן ולאיזה מקום מגיעים מעשיו, כי אז לא היה מבטל שום דבר מהעבודה וממעשים הטובים, והוא על ידי מעשיו יכול להרבות שפע ושמחה בעולמות העליונים.

יז. כבר רמזו בכתוב (תהלים קיח ה) 'מן המיצר קראתי קה ענני במרחב קה', פירוש, מן המיצר קראתי – אל ה' - ראה נא ה' בעניי וצרתני, כי צר לי מהר ענני, ענני – ענה לי הבורא ית', 'לא כן בני, הינך במרחב' – אין כאן צר ומצוק, רק בעיני בשר נראה הדבר כ'צרה', אבל באמת הכל 'מרחב' וישועה. יח. וכגון באדם שהלך למקום פלוני ובדרך הילוכו פגעה בו מכונית ונהרג רח"ל, שמדרך הבריות לומר שמאחר שהלך בלא שימת לב על כן אירע לו כך וכך, אולם לאמיתו של דבר הרי זה להיפך, שמאחר שנגזר עליו למות באמצע הדרך, על כן סיבב הקב"ה שיכנס בליבו הרצון לילך לאותו מקום בכדי שאכן יתקיים בו הגזירה.

עולים ויורדים - מעלות ומורדות בהאי עלמא
ובפרט בשידוכים

בפרשתן (כה יב) 'והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', וכיארן צדיקים עפ"י דברי המדרש בפרשתן (ב"ר סח ד) 'מטרונא אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה לשה. אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני... אמר רבי ברכיה כלשון הזה השיבה רבי יוסי, הקב"ה יושב ועושה סולמות, משפיל לזה ומרים לזה, ומוריד לזה ומעלה לזה, הדא הוא דכתיב (תהלים עה ה) כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים'. וכיארן, כי אין כאן מחלוקת, ולא בא רבי ברכיה אלא להשלים את דבריו של רבי יוסי - שהקב"ה יושב ומזווג זיווגים, שהנה פעמים הרבה יש מי שמחשיב עצמו יותר מידי ולא נאה לו להשתדך עם פלוני הנחשב כפחות ממנו, אך מכיוון ששידוך פלוני צריך לבוא לידי גמר, מה עושה הקב"ה - פעמים יגביה הכורא את הנמוך, ופעמים ישפיל את הגבוה, וזהו אומרם הקב"ה עושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה. לכן, לעת כואת כשהלך יעקב אבינו לתור אחר זיווגו הראהו הקב"ה בחזיון הלילה 'והנה סולם מוצב ארצה' שהשידוכים הרי הם כסולם כמו שנתבאר.

את רגליו, כי רצון הלב - להגיע לזיווגו, נשא את רגליו למקום שנגזר עליו להגיע על פי ההשגחה העליונה.

על פי אלו הדברים הוסיפו נופך (הובא בלקח טוב בפרשתן) בביאור דברי הקרא (קהלת ג ב) 'עת ללדת ועת למות'. כי פעמים נמצא מי שלא נפקד בזרע של קיימא זה עשרים שנה ל"ע, ולאחר כלות העשרים בא לעירו צדיק אחד מלומד בניסים והעריר עליו מברכותיו ולשנה נפקד האיש בבן זכר. הרי שיש בידו לומר אם היה הצדיק בא לעירנו לפני כמה שנים הייתי נפקד זה מכבר, אך דברים אלו דברי שטות והבל הם, כי לא בביאת הצדיק תליא מילתא, אלא אדרבה מכיוון שבא העת ללדת הזמין הקב"ה את הצדיק שיברכהו... נמצא שהעת הביאה את הסיבה - שיבוא הצדיק לברכו. כיו"ב לענין פטירתו של אדם, כי מדרך הבריות, אם ימות האדם כבן מאה שנים לא יהיה מי שישאל מאיזה סיבה מת האיש, כי חושבים - מן הנראה שבא עתו וזמנו להשיב נשמתו ליוצרה. אך כשמלווים אברך צעיר לימים רח"ל הכל מתמיהים ושואלים מה הייתה הסיבה הגורם למיתתו, לזה אמר שלמה בחכמתו עת למות - כלומר, לא סיבת המיתה כמחלה וכדו' הביאה את המיתה, אלא מאחר ובא 'העת', לכך נחלה האיש את חליו האחרון ה"י. והיינו שהעת הביאה את הסיבה ולא להיפך.

יט. פעם שאלו את הסבא מנובהרדוק צוק"ל, וכי לא נראה לרבי שהנהגה פלונית אינה אלא דרך עקלתון ועיקום, ענהו הנובהרדאקער הרי הדבר דומה למטפס ועולה בסולם, שאם לא יעמיד את הסולם עקום יפול הנופל ממנו, והיינו שעקמימות זו ישרות היא, אף אני בענין זה הולך בדרך ישרה, אף אם נראית לאחרים כי עקומה היא - ישרה היא..

כ. יש שהמליצו על כך שלכן מברכים בעת התקשרות שידוכין 'שיהא הזיווג עולה יפה', היינו שלא יצטרכו להשפיל הגבוה, אלא הקב"ה יגביה את מי שפחות בחשיבותו מביניהם.

בעניין זה אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מווישווא זי"ע בדרך צחות לבאר מדוע מברכים בשמחת נישואין ברכת 'שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם'. כי יסוד ושורש כל הקשיים אשר יש בעת ההשתדכות או בעניני שלום בית הוא שאחד מחשיב את עצמו יותר מחברו לאמר, הנני מיוחס יותר מהשני, על כן אנו מברכים את החתן והכלה שישמחם הקב"ה 'כשמחך יצירך בגן עדן מקדם' כמו אדם וחוה ששהו בגן עדן ולא היה להם כל הבדל ביחוס, כך ישמחו החתן והכלה בנעימים ללא התנשאות מצד הייחוס.

באר הפרשה - ויצא

הרע"ב, (ז' שמות יש לו... אבן, מכשול, סוכה נב.), שבכל דבר הוא מכשול לבני ישראל, אבל על פי הבאר הוא גדול ביותר, שאינו מניח לבני ישראל לפתוח פיהם בתפילה, ולכן טרם כל תפילה עלינו להרבות בתחינה 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך'.

בהמשך דבריו מבאר ה'שפת אמת' את דברי חז"ל (ב"ר ע"ב) בפסוק (שם י) 'ויגל את האבן - כאדם המעביר את הפקק מעל פי צלוחית', והיצר הנרמז בתיבת האבן דומה לפקק שעל גבי החבית, שנראה כמי שמונע מהמשקה לצאת, אך האמת היא שכל מטרתו של הפקק היא לשמור על היין והמשקה, שלא יכנסו בו מזיקים וכדו', כך האבן שעל הלב - המונע ממנו להתפלל, הוא רק לטובה, בכדי להביא לו שמירה וישועה, ואז ישפיעו עליו שפע רב טוב.

עוד רמזו אמרו בענין הסולם, כדאיתא בבעל הטורים ש'סולם' נוטריקון 'ממון'. ורמזו על כך מרן הבעש"ט הק' זי"ע (בעש"ט על התורה) כי בעסקי הממון - 'עולים ויורדים בו', כי על ידי הממון אפשר לאדם להתעלות עד שמי רום, או ח"ו לרדת מטה מטה. והכל תלוי היאך הנהגתו בממונו, אם מבין כי מטרת הממון להתעלות בו אל הקב"ה כעשיית צדקה וחסד ולכבוד השבתות וכו', או רק לצרכיו...^{כא}.

והאבן גדולה - עיקר עבודתנו להתגבר על היצר המונע אותנו מלהתפלל

בפרשתן (כט ב) 'והאבן גדולה על פי הבאר', הקשה ב'שפת אמת' (ויצא תרמ"ד) דלכאורה היה לו לומר 'ואבן גדולה' ומהו והאבן בה' הידיעה, אלא, ד'אבן מכשול' קאי על היצר

כא. הגה"ק הבן איש חי זי"ע (עוד יוסף חי דרושים בפרשתן) ביאר הרמז בסולם, כי כמו שאפשר להפוך את הסולם שיהיו עליונים למטה ותחתונים למעלה, כך הוא בעסקי הממון - 'וראשו מגיע השמימה' - היינו שהכל בידי שמים ובהשגחת הבורא יומא חד יוכל האדם להיות עשיר בעשרו ולמחרתו יהפך לעני מרוד, על כן מה טוב ומה נעים שיכיר האדם שכל יקר כספו וזהבו אינו אלא מהקב"ה גרידא.

כב. בפרשתן (לא מב) 'לולא אלוקי אבי אלוקי אברהם ופחד יצחק', וברש"י, 'לא רצה לומר אלוקי יצחק לפי שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע (כח יג) 'אני ה'...' ואלוקי יצחק', לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו' (תוספת הלשון מרש"י בתחילת ויצא), ויעקב נתיירא לומר ואלוקי ואמר ופחד'. ומקשה הט"ז (דברי דוד, ויצא), צריך פירוש מה המורא הזה, כי אחר שהקב"ה בעצמו קרא את שמו עליו מה יש לו להתיירא, ומבאר הט"ז, כיון דכל טעמו של הקב"ה לייחד שמו על יצחק בעודו בחיים אינו אלא מחמת שפסק היצר ממנו, ודבר זה הוא כנגד כבודו של יצחק, כי יותר יש מעלה' מי שכח בידו לעשות רע וכובש את יצרו... נמצא כי האומר על אביו ש'פסק ממנו יצר הרע' הרי הוא כמזלזל בכבוד אביו. ומכאן, שלא תפול נפש האדם בראותו כי בקרבו שוכן יצר המסיתו ומדיחו מעבודת ה', יומם ולילה לא ישבות, כי אדרבה, 'יצר' זה הוא המקרבו לאביו שבשמים, ע"י ההתגברות עליו.

כג. מעשה שהיה במלך צרפת שהיה לו חוזה בכוכבים והיה הלה מגיד לו עתידות והמלך גידלו וכיבדו עד מאד. והנה יום אחד נהפך לב המלך ועלה בדעתו להביאו לפניו ולהרגו, וכבר הכין איש מצבאו שכשיורה לו הרמז באצבעו יורה בו חיצו. בהגיעו לפניו שאלו המלך היש בידך לדעת מה יעלה עתה בגורלך, ענהו החוזה יש ויש. שאל המלך, א"כ אמור נא לי מתי הוא יום מותך... נבהל החוזה והרגיש כי המלך חושב עליו רעה, הביט האיש בכוכביו - ויען ויאמר למלך כי סכנה מרחפת עליו, שאלו המלך ומתי הוא יום מותך, ענהו החוזה - הכוכבים מגידים כי מותי תלוי במות המלך - כי אמות ג' ימים לפני המלך. מיד נפל אימתה ופחד על המלך, וציווה לשמור את החוזה מכל משמר - כי לפתע חזר להאמין שכל דבריו אמת הם, נמצא שזה שרצה להרגו נפש הוא עצמו נהפך ל'שומר' עליו.

לדידן, יצר זה שבא להחטיאנו ולהרגנו מיתת מעולם, ניקח אותו כ'שומר' עלינו, ע"י שנדע שכל מכשוליו אינם אלא כ'שומר' עלינו, להחיותנו בזה ובבא ע"י שנתגבר עליו (נפלאים מעשיך להיבן איש חי קמט).

עוד מצינו ב'מאירי' (בית הכחירה ב"ק עמ' רל"ג), אמרו חז"ל (ב"ק פ:): 'דלת הננעלת לא במהרה תיפתח' ופירש"י דלת הננעלת על האדם שלא יצליח, לא במהרה תפתח - ונפקא מניה לאפושי ברחמי, ואמר 'המאירי', - אע"פ שהצלחת האדם בכל עניניו תלויים ועומדים במערכת מזלו מצד תולדתו, עד ש'דלת הננעלת לא במהרה היא נפתחת', מכל מקום אין בזה עיכוב מכל וכל, אלא הדבר מסור לתפילה ולמעשים, ולעולם שערי תפילה או מעשים טובים לא ננעלו, אלא מגינין בעדו, ומשנין עליו סדרי בראשית שלו, 'זוה דבר ראוי ומוכרח באמונה ובגודרי הדת' - היינו שעל פי 'דת משה וישראל', מחויב האדם להאמין, שתפילה ומעשים טובים ישנו את כל מצבו ומעמדו לטובה ולברכה.

הקב"ה מתאווה לתפילתן - הקב"ה רוצה ומתרצה בתפילת עמו ישראל

בפרשתן (ל כב) 'ויזכור אלוקים את רחל וישמע אליה אלוקים ויפתח את רחמה', כתב ה'אור החיים' הקדוש 'מגיד הכתוב כי הגם שעלה זכרונה לפניו, עוד הוצרכה לתפילה, כאמרו וישמע אליה וגו'. כי אף לאחר שהקב"ה כבר מייעד לו לאדם שפע רב וברכה עליונה עדיין אין האדם משיגו אלא על ידי כוחה של תפילה יי.

בעין זה כתב בספר 'גשר החיים' (ח"א פ"ל עמ' שט"ו בהערה), לבאר את דברי המדרש (ב"ר עד יא) שבשעה שהשיג לבן את יעקב אמר יעקב 'פרקי

אכן שמע אלוקים - כוח התפילה לבקוע וקיעים פרשה זו יפה נדרשת בגודל כחה של 'תפילה', לשנות את הנגזר, דאיתא בגמרא (ב"ב קכג.) 'שהיו הבריות אומרים שני בנים יש לה לרבקה ושני בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן', עוד מובא במדרשי חז"ל (תנחומא הקדום ויצא יב) שבאותה שעה שילדה רבקה את יעקב ועשו נולדו ללבן שתי בנותיו לאה ורחל, ושלחו אגרות ביניהן ועשו 'אירוסין' בין עשו ללאה, ובין יעקב ורחל, (אלא שעשו לא רצה והלך לישא את מחלת), והיינו, שעל פי אמת היתה לאה זיווגו של עשו, ומכל מקום על ידי בכייתה ותפילתה - 'ועיני לאה רכות', וכתה להפך את הטבע, ונעשית לזיווגו של יעקב, וכדאמר רב הונא (מדרש רבה עא ב), 'קשה היא התפילה שבטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה', וכתה להיות 'אמה של מלכות' ולהקים רוב מגיין ובנין של בני ישראל.

כתב 'המאירי' (נדרים מט:): 'אף על פי שאמרו שבראש השנה בני אדם נידונים - על גופם, על חיים ומוות, עוני וצער, הפסד ורווח, אל יתיימש אדם מן התפילה ומן התשובה בכל יום, שאף גזר דינו של אדם נקרע בתשובה וברוב תפילה, ואין הפרגוד ננעל בפניהם לעולם... אבל תפילת עצמו או אף תפילת אחרים על איזה פרט לדעתי לכו"ע כן - שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

כד. וכן מצינו ביעקב דכתיב ביה 'וילן שם כי בא השמש', יש שדרשו כמין גזירה שווה מדרשת חז"ל (מגילה ג:) על הא דכתיב אצל יהושע 'וילן שם - מלמד שלן בעומקה של הלכה'. אף כאן יתפרש הכתוב וילן שם - מלמד שלן בעומקה של תפילה, כי הוא היה עמוד צלותהון דישאל לשעה ולדורות. כה. מעשה בבחור שרמה רוחו בקרבו והרגיש עצמו כתלמיד חכם מופלג עד שהחל לזלזל מעט ב'תפילה', קרא לו הגה"ק מטשעבין זצוק"ל, ואמר לו, איתא (חולין צא:) שיעקב אבינו ע"ה עבר בהר המוריה והלך משם, וכאשר כבר הגיע לחרן, נענה ואמר, אפשר שעברתי במקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהיב דעתיה למיהדר מיד קפצה לו הארץ, ולכאורה צריך ביאור 'מתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר', אלא, מתחילה חשב לעצמו וכי לתפילה אני צריך, הרי 'כח התורה' בידי - אחר שעסקתי בתורה בלא שינה במשך י"ד שנים, שוב נתיישב בדעתו והחליט 'מקום שהתפללו בו אבותי' - אין לי להיות 'חכם' יותר מאבותי, אם הם התפללו במקום זה, אף עלי להתפלל שם, ומצינו שכיוון לאמת, שהרי הסכים הקב"ה ומיד קפצה לו הארץ.

שזכתה לכך, כי כבר היה 'ועיני לאה רכות' מקדמת דנא, וכביכול לא הוצרך קוב"ה להתאוות לתפילתה... ועל כן זכתה מיד לזרע של קיימא.

כתב ב'ספר החינוך' (תל"ג - תפילה) משורשי המצווה... ואדון הכל שבראם חפץ בטובתם, הדריכם במצוותיו היקרות שיזכו בהן, והודיעם גם כן ופתח להם פתח אשר בו ישיגו כל משאלותיהם לטוב, והוא, שיבקשו ממנו ברוך הוא - אשר בידו החסתפקות והיכולת כל חסרונן, כי הוא יענה את השמים לבל אשר יקראוהו באמת. נמצינו למדין, שלא זו בלבד שהקב"ה רוצה לעזרנו, אלא עוד הקדים להודיענו - דעו, נתתי כח בפיכם להפוך ולשנות כל רעה לטובה, כל אפילה לאור גדול - בידכם הדבר.

וידע כי כל מהותו תלויה בתפילה, כמו שאמר המגיד ממעזריטש זי"ע (תורת המגיד פר' גח) לפרש הכתוב (ו יח) 'ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך'. כי ה'תיבה' מרמזת על תיבת התפילה, והכתוב מצווה ואומר וּבֹאֵת אֶל הַתִּיבָה בֹּא עִם כָּל הַכּוּחַ וְהַכּוּנָה אֶל תִּיבַת הַתְּפִילָה, מתוך ידיעה אשר את חייך, וחיי בניך ואשתך ונשי בניך כל אלה נמצאים כעת אתך כי בכוח תפילתך תוכל להשפיע להם חיים וברכה יי.

תהלים', דכתיב (תהלים כב ד) 'ואתה קדוש יושב תהילות ישראל', ואז שמע יעקב מלבן שה' אמר לו (לא, כד) 'השמר לך מדבר אל יעקב מטוב ועד רע'. והנה, איתא (שם, וכן סח יא) 'וישכב במקום ההוא' - כאן שכב אבל כל ב' שנה שעמד בבית לבן לא שכב, אלא היה אומר פרקי תהילים בתפילה והודאה לצור כל העולמים. והתבונן יעקב אם כבר נגלה אליו הקב"ה, מדוע לא הזהירו רק שלא יגע בי לרעה, ואילו את הרדיפה אחרי לא אסר עליו, אלא וודאי - שהקב"ה יושב ומצפה לתהילות ולתפילות, שאמשיך (בכל לילה ולילה) לשפוך את נפשי ולבי בתפילות ובהודאה כעד עכשיו, על כן נתן לו לרדוף אחרי, בכדי שלא אסיח דעתי מתפילה בכל גווני.

זוהי דרך הישרה שיבור לו האדם, להיות תמיד עומד ומפציר לפני קונו על כל דבר שנצרך לו¹, בוא וראה, מה שמצינו אצל האמהות - שרה רבקה ורחל, שהיו עקרות רבות בשנים - אך ורק מאחר שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, ועצם מלדת בכדי שירבו בתחינה ועתירה לפניו (יבמות סד), ואילו לאה אמנו לא הייתה עקרה כלל אלא ילדה מיד בזה אחר זה, ואיתא ב'קדושת לוי' (ר"ה וירא ה' כי שנואה, וכן בש"ך עה"ת תולדות) דהטעם

כו. מעשה באחד מצדיקי דור הקודם שבנו קבל בפניו על פרנסתו הדחוקה מאד, נענה אליו אביו, האם הנך חושב שהקב"ה הוא אבי ואתה רק נכדו, הלא גם אתה בנו כמוני ממש, אם כן מה לך כי תתאונן בפני, שפוך כמים לבך אל אביך אוהבך שבשמים והוא ישפיע לך מזונך בכבוד.

כז. בימי צעירותו של הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע חלתה נו"ב הרבנית בחולי מסוכן מאד, שלח ה'נתיבות שלום' מכתב אל חותנו האדמו"ר זי"ע (בעת ההיא התגורר ה'נתיבות שלום' בעיה"ק ירושלים, וחותנו בעיר טבריה), וכה כתב, 'בקשתי ש'מורי חמי' יפציר ויקרע את השמים בתפילתו כי המצב קשה ביותר', לאחר זמן הבריאה הרבנית וחזרה לחיים טובים וארוכים, ברבות הימים קיבל ה'נתיבות שלום' מכתב מחותנו - הנה קבלתי מכתב מאברך אחד המבקש ממני שאקרע את השמים בתפילתי לרפואת בתי, הרהרתי אז בלבי, וכי האיך 'אקרע את השמים' - מי ערב לי שמכך יצא הטוב, אולי דייקא החולי הוא ה'טובה', אמנם אינה ה' לידי את הספר 'זכרון זאת' מהרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע וראיתי כתוב שם (פרשת משפטים בד"ה במדרש) על הפסוק (שמות כב כד) 'לא תהיה לו כנושה', שרק 'לו' - לאדם, אסור להיות כנושה, אך להקב"ה אדרבה 'תהיה לו כנושה' להיות תקיף בדעתו, להרבות בתפילה, ולהפציר שימלא את מבוקשו לטובה, מיד עמדתי להתפלל לפני בוראי - קרעתי את השמים, ונתרפאה בתי.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מבאר את הדברים, כי כל טעם 'לא תהיה כנושה' אינו אלא מכיוון

ל בית המדרש קפץ לעברו השד בדמות תנין בעל שבעה ראשים, אך רב אחא לא נבעת כלל אלא עמד להתפלל לפני קונו, ובכל כריעה וכריעה שכרע והשתחוה בתפילתו נפל ראש אחד מן התנין עד שמת ונתבטל. למחרת היום משפגש רב אחא את אביו אמר לו, אם לא היה לי מתרחש הנס היית מסכן אותי במיתה בידי המזיק.

ותמה המהרש"א (חי' אגרות, שם), איככה דחה אביו את רב אחא שישן בבית המדרש על סמך שיתרחש לו נס, הלא אין סומכים על הנס. ואף אם היה בטוח שיתרחש לו נס מכל מקום הרי נס המתרחש לאדם מנכה לו מזכויותיו ואיך לא חש לנכות מזכויותיו של רב אחא. מפרש המהרש"א 'דודאי סמך אביו על חסידותו של רב אחא, ושמתוך תפילתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק

על כן יתפלל אל ה' בכל לבו וימלאו כל משאלותיו^{יג}.

תכון תפילתי - מה שפועל ע"י תפילה אינו נחשב כנס

איתא בגמ' (קידושין כט:): על רב אחא, שהלך למקום מושבו של אביו ללמוד תורה ממנו. בבית מדרשו של אביו נכנס באותם ימים שד נורא שהיה מזיק את כל באי בית המדרש, וכל כך גברה טומאתו של אותו השד עד שהיה מזיק אף לשניים ואף ביום (שלא כדרך המזיקין שאינם מזיקים אלא ההולך בדם ובלילה - ברכות ג:). משבאה שמועה לפני אביו שרב אחא בא לעיר, ציווה את כל אנשי עירו לבל יתנו אכסניא בביתם לרב אחא עד שיוצרך ללון בעל כרחו בבית המדרש, וכלשונו של רש"י 'ומתוך חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את המזיק'. ואכן משהגיע רב אחא

שארין לו לשלם, ומדוע תענהו סתם, אך להקב"ה שהוא 'כל יכול' ללא גבול ומידה, וודאי שמותר להיות בנושה, ולא להרפות ממנו עד שיושיעו.

כח. זהירות רבה נדרשת שלא להסיח את הדעת ב'נערווען' למיניהם ושאר מיני ספיקות האם הייתה התפילה כהוגן אם לאו, כי כל אלו אינם אלא היסח הדעת מהתפילה. מסופר על יהודי שקבל לפני ה'חזון איש' זי"ע שהתפילה גורמת לו לכאב הראש (מפני הספיקות וכיו"ב), ענהו ה'חזון איש', איני מבין מה עניין 'הראש' אצל התפילה, הרי תפילה היא 'בלב'.

הגה"ח ר' גד'ל אייזנער זצ"ל היה ממשיל את הדבר, לחיל מדינה אחת שנכנסו למדינת האויב בכדי לכובשה, בדרכם נלחמו בכל כוחם וכלי זינים והחריבו את העיירות הקטנות, אך בהגיעם לעיר הבירה לא נותר להם כלי זין, מכיוון שכך, גברו עליהם האויבים בקל והדפוס מארצם, אך לו חכמו השכילו, לא היו משקיעים את כל כלי זינים במלחמתם בעיירות הקטנות שבלאו הכי אין סכנה גדולה בקיומם, ומיד היו הולכים אל עבר עיר הבירה להלחם בהם בכל כוחם ובודאי היו נוצחים. והנמשל מובן, יש מי שמשקיע את כל אונו ומרצו להחמיר בחומרות על גבי חומרות ודקדוקים על גבי דקדוקים, כגון אמירה וחזרה שוב ושוב על התיבות, מחשש שמא לא אמרם בדקדוק הנכון, ואינו מבין שבזה מפסיד את כל כוחותיו לענין ה'לב', ואם היה מבין מהו עיקר התפילה היה משקיע את עיקר כוחותיו 'בעבודה שבלב' זו תפילה, ב'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה'', ואז היה פועל גדולות ונצורות בתפילתו.

הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע היה אומר שיש לו בקבלה מאבותיו עד מרן הבעש"ט הק' זי"ע שאין לחזור אפילו תיבה אחת בתוך התפילה. וסיים באמרו, ברור לי שהבעש"ט לא התכוון בכך על בעלי התפילה (כי להם בודאי אסור הדבר), אלא על המדקדקים יתר על המידה. כי רחמנא ליבא בעי ולא בלבול המוחין.

סיפר אחד מזקני נקיי הדעת בקרתא דשופריא, שבשנות בחרותו נקלע פעם לספק ספיקא של אכילת בשר וחלב, מיד התמלא הבחור ב'נערווען' (קפידות ודקדוקים), והחל לצום ולהתענות כדי שיתכפרו עוונותיו, כראות אביו את מצבו לקחו אל הרה"ק רבי שלומק'ע מזוועהיל זי"ע וסיפר לו דברים כהויתן, פנה הרבי ואמר - בחור, את כל ה'נערווען' והדקדוקים תכניס אך ורק בענין 'גאוה וכעס', שלא להתגאות ושלא לכעוס.

והיא שאהובה היא - אין לה בנים, הבינה שבוה גופא תלוי הדבר, כי הקב"ה אוהב את השנואה ושבורת הלבי, וזה 'ותקנא רחל באחותה' - על כי שנואה היא, ואילו היא איננה שנואה, הלכה ואמרה ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, כי ידעה שאין דבר שיקפיד עליה יעקב כמו על זה, ואכן כיוונה לדבר אמת, דאחר הדברים האלה נעשית שנואה, כדכתיב 'ויחר אף יעקב ברחל', ומיד נפקדה וילדה את יוסף, ללמדך שהקב"ה שוכן את דכא ומרפא לבות נשברים (הרר"ב מסיים שדבריו אלו על דרך הלצה, אך הרבה יש לנו ללמוד מהלצותיהם של הצדיקים).

כתב ה'באר מים חיים' זי"ע בפרשתן (ל כג) 'ותאמר אסף אלוקים את חרפתי, אלוקים הוא כינוי למידת הדין, וכך אמרה תורה, אסף אלוקים - כל הדינים נאספים ומסתלקים, ע"י את חרפתי - כהאדם עובר חרפה ובושה", מכאן ילמד האדם, לשמוח בכל דבר בושה ובזיון, כי בזה

ואין זה מקרי נס. אלא שאמר דשמא קודם תפילה יתרחש ניסא וינכו לו מזכויותיו, ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו. ומה שאמר לו רב אחא לאחר מכן שהכניסו בסכנה, הוא מאחר שרב אחא בענוותנותו לא תלה את הדבר בזכות תפילתו אלא היה סמוך ובטוח שהדבר אכן ניכה לו את זכויותיו. וכמה יש לנו ללמוד מדברים אלו על כוחה של תפילה, שעל ידי התפילה יוכל האדם לפעול רבות כל כך ועדיין אין הדבר נקרא אצלו כנס, כי הפעולה על ידי התפילה אין היא אלא כטבע גרידא²⁵.

אלוקים יבקש נרדף - הקב"ה נמצא עם השנוא והנרדף

בפרשתן, (ל, א) ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, איתא מהרבי רבי בונים זי"ע (קול שמחה), 'ואינו מובן, שהרי נראה הדבר כ'מעשה נערות', לומר שאם לא יהיו לה בנים תמות, אלא, מכיוון שראתה רחל שאחותה לאה ששנואה היא - יש לה בנים,

כט. יפה כח התפילה בכל עת, אלא שיש אופנים שיש בהם רצון העליון במיוחד, וכדמצינו ב'בעל הטורים' בפרשתן, בפסוק 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר' (כח, טז) - 'סופי תיבות' צפור, לומר לך שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בציבור'.

עוד כתב 'בעל הטורים' בפרשתן (שם יז-יח) 'וזוה שער השמים' וסמיך ליה 'וישכם' - 'לומר שבעלות השחר פותחין שערי שמים, והוא זמן טוב לתפילה'

ל. כתיב בפרשתן, בעת שילדה לאה את בנה הרביעי - יהודה, אמרה (כט לה) 'הפעם אודה את ה', וברש"י, 'הפעם אודה - שנטלתי יותר חלקי, הפעם יש לי להודות', הנה, כלל אמרו חז"ל, 'מודים מכלל דפליגי', והיינו ש'הודאה' באה אחר מחלוקת וויכוח, וכשמסכים צד אחד למשנהו הריהו 'מודה' לו, כמו כן כאן, בעת שנולד לה בן רביעי, וראתה שבזכות היותה שנואה נטלה יותר מחלקה המגיע לה, (דעל פי חשבון היה ראוי שיהיה לכל אחת מהאמהות רק ג' בנים), אמרה הפעם אודה שהייתי שנואה היה אך לטובה ולברכה. מכאן עלינו ללמוד, שבכל מצב שנראה לאדם כי שנאה ומכאוב באים עליו, ידע שסוף דבר הוא שישתכר יותר מחלקו.

ובאותו עניין, אמרו לבאר, מדוע רק בלידת בנה הרביעי אמרה 'הפעם אודה את ה', ולא אמרה כן עד עתה, כי בעת שראתה שנולד לה בן 'רביעי', הבינה בעצמה שאף הג' הראשונים שנולדו לה אינם 'חלקה' המגיע לה, כי הרי עתה תלד אחת מהאמהות האחרות רק ב' בנים (שעד עתה חשבה שייב השבטים מתחלקים 'חלק כחלק' בין ד' האמהות, ועתה ראתה שאינו כן), לכן הפעם הודתה על כל 'אחד ואחד' מארבעת בניה, בהכירה שאת כולם קיבלה כמתנה מן השמים. ואין כל דבר המובן מאליו.

לא. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (מחנה ישראל ח"ב פי"ג) מסביר על פי משל - לאחד שהיה שוכר בית משר אחד בעד ג' מאות 'רובל כסף' בכל חודש, ויהי היום, הוצרך השר ליסע למרחקים, ומינה אחד ממקורביו על

מתבטלים כמה וכמה דינים וייסורים מעליו, עד שהיה ראוי לו לשגר דורונות למבזים אותו.¹

ואהבת לרעך כמוך - השכר על גמילות חסד והזהירות ממחלוקת

בפרשתנו, (ל, יא) 'ותאמר לאה בנג ותקרא את שמו גד', וברש"י, 'בא מזל טוב, כמו (שבת סז):

'גד גדי וסניק לא', ולכאורה יפלא, דזה אינו שום רמז לאיזה עובדא שהיה בלידתו, וגם לא רמזה שום תפילה בקריאת זה השם, כמו בשאר שמות השבטים, ומבאר הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע (קול שמחה, בפרשתו) שלכאורה קשה עוד, מדוע נתנה לאה את שפחתה להנשא ליעקב, בשלמא רחל נתנה שפחתה מפני

נכסיו ובתוכם את הבית ששכר היהודי, המקורב ההוא שהיה רשע גדול העלה לכל השוכרים את תשלום השכירות לחמש מאות זהובים, בבוא יום הפרעון חסרו ליהודי סך עשרים רובל כסף, והתחנן לו היהודי שימתין לו כמה ימים עד שישגי את כל הסכום, אך הרשע לא הסכים לכך בשופו"א, והכהו בשוטים עשרים מכות נמרצות - כנגד עשרים הרובל שהחסיר מתשלומיו, כך עשה לעוד כמה אנשים, במשך הזמן נעשה הממונה לעשיר גדול וקנה חצר לעצמו, לאחר זמן חזר השר לביתו, נכנס אליו היהודי וסיפר לו על כל מעללי 'הממונה', וחמת השר בערה בו. אמר לו היהודי - עתה גוזר אני עליו שיתן לך על כל מכה ומכה - מאה רובל כסף, והמשיך השר לומר הנה אחוזה גדולה קנה לעצמו ששוויה ארבעת אלפים רובלים, ומעתה מחצית ממנה שלך היא, חזר היהודי לביתו ופניו זועפים, שאלוהו בני ביתו, מדוע פניך רעים היום, ויען ויאמר, הרי כבר אינני מרגיש את כאב ההכאות, לכן מצטער אני מדוע לא הכה אותי הרשע עוד עשרים מכות, שאז הייתה כל האחוזה עוברת לרשותי. ומבאר ה'חפץ חיים' את הנמשל, כשסובל אדם ייסורים בעולם הזה הרי בעת ההיא הוא דואג ומצטער עליהם, ואינו רוצה לסבלם כלל, אך כאשר יבוא 'לעולם הגמול' ויקבל שם שכר עבור כל שעה ושעה של ייסורים שסבל בהאי עלמא ישמח בכל מכה ומכאוב שעבר בהאי עלמא, כדאיתא במדרש (ספרי פר' האזינו אות שיא ועיי"ש) 'זכור ימות עולם (דברים לב ז) - אמר להם הקב"ה כל זמן שאני מביא עליכם ייסורים בעולם הזה תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכם לעולם הבא'. ועיקר הכל להאמין שכל מה שנודמן לו הוא רק השגחה פרטית מאתו יתברך והוא רק לטובתנו וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ט): 'כל דעבדין מן שמיא לטב הוא דעבדין (עב"ל).

כן נמי איתא בספר 'סדר עולם' (סד"ע רבא השלם פ"ב, ויש בזה כמה גירסאות) שרחל ולאה היו 'תאומות', רחל מתה בעודה בת ל"ז, ואילו לאה מתה בהיותה כבת מ"ד, נמצא שלאה האריכה ימים על רחל אחותה בשבע שנים. יש שביארו, שבימי חייה עברה לאה 'שבע שנים' קשות ומרות, ובהם כלו עיניה מראות, היאך עובד יעקב את אביה תמורת רחל אחותה, ואילו היא עומדת להנשא לעשו הרשע, וקודשא בריך הוא אומר - מנעי קולך מבכי, כי על אלו שבע השנים תהיי עם יעקב לבדך - בשבע שנות חייה הנוספים על חיי רחל אחותה. לב. הרה"ק רבי מנחם מענדל מפרימישלאן זי"ע ערך פעם סעודת הודאה גדולה, ומשנשאל 'הודאה' מה זה עושה, הרי לא חולי ולא נס אחר היה כאן, הסביר להם הרבי שיש לו בקבלה מאבותיו הקדושים, שאם נגזר על אדם חולי מסוכן - ויש לו זכות עצמו או זכות אבות, ממירין לו את החולי לבזיונות ובושות, והנה היום ביזה אותי מאן דהו בבושות נוראות עד עמקי הנפש, נמצא שניצלתי על ידי זה מחולי ומכאוב, על כן עלי לעשות סעודת הודאה, ככל חולה שנתרפא מחוליו, כי אינני שונה ממנו, ואדרבה ביותר מוטל עלי החיוב להודות, שלא רק שנתרפאתי מחוליי, אלא ניצלתי שלא חליתי כלל.

לפי זה אמרו, שהמבייש את חבירו ומנע ממנו 'חוליי', הריהו כרופא גדול - שמרפא את האדם בלא שום כאב וייסורי הגוף, ועליו נאמר (קידושין פב.) 'טוב שברופאים לגיהנום'.

ומאידך גיסא, המבייש עצמו יש לו לדעת שאסון נורא מביא הוא על עצמו, עד שאמרו חז"ל (ב"מ נט.) 'המבזה את חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא', ואף שהיצר ממתיק את הדבר עד מאד, יזכור את המשל שאמרו, פעם היה יהודי שלעבודת פרנסתו היה מנקה חלונות בבניין גבוה מאד, וכך היה המנהג

גד', שהוא 'ראשי תיבות' ג'ומל ד'לים, לרמז, שעל ידי גמילות חסד שעשתה נתעורר עליה ממעל מידה כנגד מידה לגמול עמה חסד, ונולד לה בן זה".

דברי חכמים בנחת - ישתדל לפתות ולרצות בני ביתו במקום לפקוד עליהם בציווי

בפרשתן, (לא ג) ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה.../ והסביר להם באריכות בטוב טעם ודעת, עד כמה שלבן רימהו עשרת מונים, וכו', ורק בסוף דבריו אמר להם שכך ציווהו ה', ותמיה גדולה היא זו, מדוע הוצרך יעקב להאריך

שהיתה עקרה, וכענין שאמרה שרה אמנו 'אולי אבנה ממנה', אבל מאיזה טעם הוצרכה לאה לכך, אלא, אחר ש'עמדה מלדת', והיה ברצונה להעמיד עוד שבטים, אך לא הייתה יכולה להתפלל על כך, כי כבר היו לה ד' שבטים וידעה שרק שנים עשר שבטים יוליד יעקב, ולכל אחת מהאמהות יש ד' שבטים, והאיך תבקש שיהא לה עוד שבטים ויחסר לאחת משאר האמהות, על בן עשתה מעשה גמילות חסד ששחררה שפחתה ונתנה ליעקב, בכדי שעל ידי זה יתעורר עליה מלמעלה מידת חסד לגמול חסד בין לעניים בין לעשירים, וזה פירוש 'ותאמר לאה 'בא

חברו היה נעמד על גג הבניין ואוחז בקצות ה'שלייקעס', ו'המנקה' היה תולה עצמו בין שמים לארץ, כשכל אחיזתו היא ב'שלייקעס' שרעהו מחזיק על הגג, יומא חד, נשמטה אחיזת ה'תלוי' מהשלייקעס, וכאשר החל ליפול כלפי מטה ה"י, החל לצחוק, גער בו העליון 'מדוע הינך מצחק' עוד רגע קט והינך נפגש עם אבי זקנך אשר בגן עדן מנוחתו, נענה ואמר, מצחק אני בראותי בדמיוני איזה 'פליק' הינך עומד לקבל מהשלייקעס שיקפצו אליך הגגה... אחי ורעי אהובי וידידי - המתעלל בחברו ומביישו, ועוד 'מצחק' ונהנה מכך, הרי הוא ממש כאותו שוטה 'תלוי', כי אף שנכון הדבר שחברו נצבט ב'פליק' על ידי הבושה הצורבת, אך הוא בביישו את רעהו נחשב לו הדבר כמוות לנשמתו, ומי ישיבנו לחיי העולם הבא.

לג. מעשה שהיה בארה"ק, שפרץ סכסוך גדול ונורא בין 'שכנים', לאחר שאחד מהם רצה להוסיף ולבנות על דירת מגוריו והשכנים התנגדו לכך בכל תוקף, ואף גדולי הרבנים לא יכולו להשכין שלום ביניהם. בראותם כי כן ביקשו מרב אחד הידוע בפקחותו שיפעול 'למען השלום', וישיב את השלום למעונם, ויעתר להם הרב, אחר בירורים העלה בחכתו מי הוא 'הבריח התיכון' בכל פרשת המחלוקת, מיד פנה הרב (בטעל') לבית ה'בעל דברים', אך הוא לא היה בביתו, דיבר הרב עם בני הבית, ויהי אך שמעו בני הבית במה דברים אמורים, נזדעקו מיד לאמר - מוטב שתחוסו על זמנכם היקר, ולא תכנסו בעובי הקורה, כי ממילא לא תצליחו בעבודתכם, אנו לא נוותר לשכן זה בשום פנים אופן, ענה להם הרב, אף אם נאמר שעל פי 'דין תורה' הצדק עמכם, אך שאלה אחת אשאל אתכם, האם יש ח"ו איזו צרה ועקתא בביתכם ובמשפחתכם, ויענו את הרב, אכן, יש לנו בן אשר כבר זה עידן ועידנים עומד הוא בפרק 'האיש מקדש' ועדיין לא קיימו בפועל, הסביר להם הרב את גודל כוחו של המוותר מעצמו לרעהו ברוח או בגשם, שסגולתו לפעול 'ישועות', אותות ומופתים, והוסיף לומר להם, דעו, שאינני 'בעל מופת', אך ברור לי שאם תשכינו שלום ביניכם תראו פלאות, מיד באותו היום עשו 'אסיפה' לכל השכנים, ועברה ביניהם רוח פיוס סליחה ומחילה, וראה זה פלא, עדיין לא נגמרה ה'אסיפה' וכבר פנה אליהם 'שדכן' והצעת שידוכין בידי, ובתוך ג' ימים בא הבן בקשרי אירוסין ושידוכין, וכל זאת בזכות ששיברו את טבעם עבור הזולת.

אכן, בכדי שתהא יכולת ביד האדם לגמול חסד עם אחרים, נצרך הוא לזכות מיוחדת, כידוע שפעם נשאל ה'חזון איש', מדוע רבים מה'עשירים' כשמתבקשים לעשות 'צדקה וחסד' מכספם, ידחו את הדבר ליום המחרת, הסביר ה'חזון איש', שבכדי לתת צדקה או לעשות חסד זקוק האדם ל'זכויות', ופעמים שעדיין אין העשיר 'ראוי' לעשיית צדקה, על כן מן השמים מכניסים לו מחשבה לדחות ה'צדקה' למחר, ויזדכך עוד על ידי כמה מצוות דאורייתא של 'קריאת שמע', תפילה ושאר 'מעשים טובים', ואז יהיה ראוי לקיים מצוות צדקה.

לבייתו^י, וכבר אמרו חז"ל (תענית ב.) 'לעולם יהא אדם רך בקנה ואל יהיה קשה כארו'^י.

ולאידך, עלינו להיזהר במשנה זהירות שלא להיגרר אחר המחלוקת, כדמצינו ברש"י בפרשתו על הפסוק (כה, יא) 'ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא' - התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי ניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי ניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת. ולכאורה יפלא, אם כבר עשה הקב"ה 'נס' שנעשו כל האבנים לאבן אחת, מדוע לא השלים את הנס

כל כך לפתות ולרצות את האמהות הקדושות, היה לו להתחיל מיד את דבריו, כה אמר לי ה' - 'שוב אל ארץ מולדתך', ומכאן ה'של"ה' הק' (חלק תורה שבכתב, פרשת ויצא, אות מ"ד), כי אין ראוי לאדם כשירצה דבר מה מאנשי ביתו שיכריחם על זה באונס, אף כשהוא מושל בהם. אבל ישתדל לפתות אותם אל מה שירצהו בתכלית מה שאפשר - כדי שיתעוררו לזה מעצמם. כי כך יותר טוב משיעשו רצונו על צד האונס וההכרח, ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאחרי כן שיתרצו בטוב לב, ואע"פ שהקב"ה ציווה לו שישוב

לד. הגה"ח רבי נטע פריינד ז"ל אמר משמו של הרה"ק רבי אלעזר מענדל מלעלוב זי"ע שההכנה הראויה לאברכים - לקראת תפילת שחרית בבקרו של יום, לעמוד לעזר ולסיוע בביתו להכין את הילדים להליכתם לבית תלמודם - כאשר נצרכים לזה בבית, ושלא ילך האברך 'לתפוס מלאכים' בבית הכנסת, וישאיר את בני ביתו...

עוד מצינו בהאי ענינא בפרשתו, (לא, מו) 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים' ופירש"י, 'לאחיו, הם בניו שהיו לו אחים לצרה ולמחלמה', כתב החיד"א 'אפשר לומר דרמזו נמי מוסר לאב שבניו גדולים, שלא יכביד עולו עליהם, אלא יחשיבם כאחים ובזה יהיו 'נוחים' וישבו הוא ובניו בשלווה, שקטים ושאננים'.

(הובא ב'חומש החיד"א' בשם ברית עולם סי' שמ"א).

ואכן, סח רבי אריה לייב הכהן בנו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שאביו ז"ל היה אומר להם אכן בכיבוד אב ואם נזהרתם כראוי, אבל ב'איש אמו ואביו תיראו' לא נזהרתם, עקב אשר נהג עמהם כאח וריע ואף דיבוריו ותוכחותיו היו משוחים בשמן המור...

כאן המקום לעורר על מצוות 'כיבוד אב ואם', ה'ספורנו' כותב בפרשתו, על הא דסיפרה תורה 'וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם' (לב, א), - כבר אמרו 'אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך' (ברכות ז), אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו, להורות שברכת האב אשר היא על בניו 'בכל נפשו' בלי ספק, ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלוקים המברך, כאמרו (כו, ד) בעבור תברכך נפשי. על כן העצה היעוצה - במקום לתור אחר ברכות וישועות במקום פלוני ואלמוני, ילך כל אחד אל בית אביו ויתברך ממנו, כי אם על ברכותיו של לבן הרשע שביקש לעקור את הכל הדברים אמורים, קל וחומר לבני ישראל הכשרים. בדרך אגב, ידוע מאמר העולם - מדוע האב מסור לבניו יותר ממה שהם מסורים אליו, היות והצטרכויות הבן מאביו הוא עניני עולם הזה - לחם לאכול ובגד ללבוש וכו', אך האב נצרך לבנו לענינים נצחיים לעלמא דאתא - לאמירת קדיש ומשניות, על כן מסירותו לבנו רבה בכפל כפליים.

לה. סיפר כ"ק אדמו"ר ה'פני מנחם' זי"ע שבשנות ילדותו פנה אליו אביו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ושאלו, אמר הכתוב 'וראשו מגיע השמימה' ותמוה לי הלא השמים רכים הם (כי הם בנייים מאש ומים) והאיך עמד הסולם ועל מה נשען, ולא נתן לו ה'אמרי אמת' לענות, אלא המשיך ואמר, על כרחך לומר, שהסולם היה רך וקל יותר מהשמים, ועוד מוכרחים אנו לומר שהמלאכים שעלו וירדו על הסולם היו רכים וקלים יותר מהסולם - נמצינו למדים 'אז וואס מער הימעליש איז מען מער לייכטער' (כמה שיותר קדוש ושמימי הדבר כך הוא גם רך יותר), כי בכדי לטפס במעלות הקדושה על האדם להיות רך כקנה.

באר הפרשה - ויצא

יה

הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (יומד"ר דיליה חל ביום י"ב כסלו)¹⁹ נציגה מעט דזעיר - גרורים ממשנתו הקדושה, ראשית דבר יבואר מעלת וחשיבותו של ה'נכנע', כי ה'הכנעה' מביאה על האדם הנהגת ניסים מן השמים, ולכן 'נר חנוכה' מצוה להניחו למטה מעשרה (שבת כא:), כי רק על ידי שיכניע עצמו (לכופף עצמו למטה מעשרה) יזכה שייעשו לו ניסים

לעשותם כרים וכסתות, שיניח צדיק את ראשו על דבר רך, אלא מתרץ הגר"א מווילנא זי"ע, שמתוך ריב ומדון - אף אם יארע גם, אי אפשר שיצא דבר רך וענוג, כי אם דבר קשה ומשבר עצמות²⁰.

הילולא קדישא - עיון במשנתו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע

הנה עומדים סמוך ונראה ליומא דהילולא של

לו. הרה"ק ה'קדושת יו"ט' מסיגעט זי"ע היה מחזיק תדיר על שולחנו אבן גדולה, ומשנשאל על הדבר היה אומר שאבן זו נזרקה דרך החלון על אביו הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע על ידי ה'שונאים' של אביו, בשעה שנזרקה האבן הראה לו ה'ייטב לב' דבר פלא, שהאבן גדולה יותר מהחור שנפער בחלון בזריקתה, והסביר זאת 'בדרך הלצה' כי באמת זרקו המתנגדים הרבה אבנים קטנים בעד החלון, אך 'התחילו האבנים מריבות זו עם זו - עלי יניח צדיק את ראשו', 'מיד עשאן הקב"ה אבן אחת' גדולה.

לז. סגולות נפלאות התקשרו לשמו ולזכרו של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע, וביותר להעורכים סעודה ביום ההילולא, הרה"ק האדמו"ר מטאהש זי"ע מביא בספרו 'ידוע לי ממשפחה אחת בארץ ישראל' אשר הוזקקו לדבר ישועה ורחמים, וערכו סעודה ביום ההילולא קדישא, ותיכף נושעו בישועה רבתי למעלה מדרך הטבע (עבודת עבודה).

בישיבת 'בית אברהם' בעיה"ק ירושלים תובב"א, ישנו 'קרן' לעריכת סעודות מדי שנה בשנה ביומא דהילולא קדישא, ומעשה שהיה כך היה, לפני עשרות בשנים היה יהודי ושמו הרה"ח ר' שלמה גראס ז"ל, לפרנסתו התעסק במכירת נפט, ברם, עסק זה - יגיעתו רבה ושכרו מועט, ומכיוון שכך, רעב ומחסור שררו בדרך קבע בביתו, ויהי בליל ההילולא של רביה"ק ה'בת עין' זי"ע, השתטח ר' שלמה על ציון הקודש, ושפך את לבו כמים, בתפילה ובתחנונים שיירווחו לו פרנסתו מן השמים, לאחר מכן, חזר לביתו ועלה על יצועו, והנה בחלומו רואה הוא את ה'בת עין' זי"ע, ויאמר לו ה'בת עין', דע לך שקורת רוח מרובה הסבת לי בתפלתך על קברי (ידוע שהמתים נהנים כשמתפללים על קברם וראה זוה"ק פר' ויחי רכה, א) אך זאת אשאלך - מדוע לא ערכת סעודה לכבוד ההילולא, תיכף התעורר ר' שלמה משנתו, וקיבץ משארית לחמו הדל, כינס עשרה יהודים, וערכו יחדיו סעודת הילולא. למחרת היום הלך ר' שלמה וקנה כרטיס לוטו (לאטריי), וזכה בהון עתק שמממנו נתעשר בעשירות גדולה, ואף הקים מממונו 'קרן', אשר עד עצם היום הזה עדיין עורכים ממנו סעודות הילולא.

הדברים ידועים ומפורסמים, שבעת הרעש הנורא בצפת, בשנת תקצ"ז, רוב רובם של יקירי צפת נקברו אז תחת המפולות, ולא נותרו לפליטה כי אם 'כעשירית' מבני היישוב, בעת שאירע הרעש עמדו בבית מדרשו של ה'בת עין' באמצע 'חזרת הש"ץ' דמנחה, מיד ציווה ה'בת עין' שכל העם הנמצאים בבי מדרשא יתאספו ויעמדו סביבו, והוא עצמו נשכב על הארץ בפישוט ידיים ורגליים לפעול את אשר פעל, ואכן מחצית מבית המדרש התמוטט ונפל הגג שמעליו, ואילו המחצית השנייה, ששם עמדו המתפללים תחת צלו של ה'בת עין' נשאר על תילו, ונראה הדבר לכל עד עצם היום הזה.

לאחר מעשה הסביר ה'בת עין' טעם השתטחותו על פני הארץ, כי ראה שאירע הדבר שלא בדרך הטבע - כי לא נפלו האבנים לארץ כדרכם, אלא נזרקו מדרום לצפון ומצפון לדרום, והבין שיד הס"מ בדבר - להחריב את עיה"ק צפת, ובאופן כזה אין עצה מלבד ה'התבטלות', ולכן השתטח על הארץ ב'התבטלות גמורה', כדרך שנהג רבי אחא בר יעקב כשנלחם עם הס"מ, כשנתגלה לו בדמות נחש בעל שבעה ראשים, וערף את ז' ראשיו על ידי כריעות והשתטחויות על הקרקע (עיין קידושין כט:).

בזמן הזה, כאבותינו בימים ההם (בת עין חנוכה ד"ה) עוד כתב ה'בת עין' זי"ע בענין זה (פר' בלק בד"ה ועתה ונוכל לומר) י"י.

אף מעשה פטירתו של צדיק זה - הציל חיי הרבים, היה זה בשנת תר"א, בראשית השנה פשטה בצפת מגיפה - מחלה ממארת חשוכת מרפא, וכל מי שנגע במי שתקפו החולי היה גם כן נחלה, מגיפה זו הפילה חללים רבים ואף ה'בת עין' נתקף בחולי זה, והתאבק במחלתו כמה ימים, לפני פטירתו הבטיח לבני העיר כי הוא הקרבן האחרון ממגפת הדבר, ואחריו לא תהיה עוד מגיפה בעיר זו.

בענין יומא דהילולא - הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היה מבאר את ענין 'הילולא' של צדיקים, כי ל'צדיק' יש כוחות אדירים, לפעול ישועות גדולות ונוראות בקרב הארץ, אמנם בעלותו השמימה בפטירתו מהעולם הזה - הרי הוא נוכח לראות שכל מעשי אלוקיני טובה רבה הם, וממילא אינו פועל להסיר הצער מעם בני ישראל הנמצאים בעולם הזה, וכפי המסופר שהרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע הבטיח קודם פטירתו מהאי עלמא - לתלמידו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע, שבעלותו לשמי ערבות לא ינוח ולא ישקוט עד שתתבטל גזירה קשה שהיתה אז על ראשי עם בני ישראל, אחר זמן נתגלה אליו הרה"ק הר"א בחלום ואמר לו, משעליתי למרום אינני רואה 'גזירות רעות' כלל, כי כל הגזרות 'טובות' המה, ולכן איני יכול לבטלה. אמנם ביום ההילולא יורדת נשמת הצדיק להאי עלמא ושוב רואה היא לנגד עיניה את כל הצער ומכאוב העוברים על בני ישראל 'דבר יום ביומו', ואין לך יום שאין... מרובה.... לאידך, הרי מקום הנשמה כעת בעולם העליון, ונמצא שיש לה כוחות יותר מבהיותה בזה העולם, על כן כוחה ומרצה רב לפעול ישועות גדולות למעלה למעלה מדרך הטבע.

עוד אמרו, כי משמעות תיבת 'הילולא' היא 'שמחת נישואין', והנה בנישואין המנהג להעניק 'דורונות', אף בנישואין אלו מעניק הקב"ה 'דורון' 'לחתן' - הצדיק, שיוכל לשנות את גזר דינם של קרוצי חומר הדרים בעולם הזה, אמנם מובן שהקרוב קרוב קודם, על כן העצה היעוצה להתחבר ולהתקרב אל הצדיק כל אחד בדרכו שלו, אם בעריכת סעודה, אם ב'לחיים', אם בהשתטחות על הציון, ועל כולנה ללמוד מדרכיו של צדיק - לילך בהם ולעבוד בהם את ה' הוא האלוקים.

וסמך מצינו בדברי הגה"ק הרמ"ע מפאנו זי"ע, האומר שהיות ו'יום השנה' של הצדיק נקרא בזוהר הקדוש 'הילולא', ובאותו הכינוי נתכנה שמחת נישואין, על כן שומא עלינו לדמותם זה לזה, והנה בעת שמכניסים את החתן ואת הכלה לחופה - מבין כל אשר מעט דעת במוחו, שעתה אין להתעסק בשום דבר שבעולם, לבד בעניני הנישואין, ואף אם יבוא ה'תלמיד חכם' שבדור ויעסוק שם בסוגיות החמורות שבש"ס, וודאי שיעבירוהו מלפני החתן והכלה, כן ממש הוא לגבי הילולא דצדיקיא, אין לעסוק שם כי אם במשנתו של בעל ההילולא, ואז יזכה לידבק בצדיק ולקבל השפע הנשפע בזכותו בהאי יומא.

לח. ענין 'ההכנעה' הוא אחד מעיקרי משנתו הטהורה של ה'בת עין', כידוע לכל באי שער ספרו הקדוש, שמרבה לדבר אודות ההכנעה וזהירות יתירה מכל שמץ של גאווה וגסות הרוח, וכמעשה שהיה בעת פרידתו מבני קהילתו 'אוורישט', שטרם עלותו על הספינה בדרכו לארה"ק עמדו כל הקהל ונפשם בשאלתם, להישאר דבוקים בו, אמר להם ה'בת עין', חז"ל אמרו על הפסוק 'ולדבקה בו', וכי אפשר לו לאדם לידבק בשכינה, אלא הדבק במידותיו מה הוא רחום וחנון וגומל חסדים אף אתה רחום וחנון וגומל חסדים (סוטה יד. ועיי' שבת קלג:), ומכאן, שעל ידי שדבקים במידותיו של אדם נחשבים כדבוקים בו עצמו - אף אתם תראו לדבק עצמכם במידותי אשר הורגלתי בהם מנעורי עד היום הזה, ותהיו כדבוקים בי ממש פנים אל פנים, והמידות שהורגלתי ליזהר מנעורי הם - לשון הרע, שקר, וגסות הרוח...

אחד מצדיקי בית רוז'ין נהג לומר, שעל כן עשה ה' שפתח מערת ציונו הקדוש נמוך במאד, ואי אפשר

לדין ייאמר, אם בלעם המשוקץ ומתועב, היה בידו לראות מלאכים כמו עיניו, ואף לברך את בני ישראל אחר שנתבזה, קל וחומר לדין שבדינו לראות מלאכים¹ ולפעול 'ברכות' וישועות למעלה מדרך הטבע לאחר עברינו איזו בושה, כי הרי כל חד וחד מאתנו אינו במדרגת הרשעה כבלעם, על כן, מי אשר באה לידו בושה ובזיון, לא יחרף את המבייש, אלא ישמח ויגיל על ה'זכיה' שזיכוהו מן השמים, לברך את ישראל עם קרובו, להשפיע עליהם שלום טובה וברכה חיים חן וחסד, (ואף על עצמו כמוכן)².

תקוותינו ובקשתינו שירחם ה' על פליטת עמו בית ישראל, להצילם מכל רע, ולהדריכם בדרך הישרה, ויתן בנו את כוח האבות להתחזק באמונה הטהורה בחי חלקנו צורנו ובכל כוחנו ולבנו. ומי שהושיע את האבות הוא יושיע את הבנים ויביא גאולה לבני בניהם בקרוב אמן.

הזה שבלעם, שהיה רשע מופלג זכה לחזות בפני מלאך אלוקים, אלא, מכיוון שנחל לחלקו ביזי בזיונות מתוך ה'דין ודברים' שהיה לו עם אתוננו, כדאיתא בסנהדרין (קה: ועיי"ש), אכן, אחר בזיונות כאלו, אפשר אף לטמא כבלעם לראות כמו עיניו - מלאך אלוקים.

על פי זה מסביר, מדוע לא הסכים הבורא שילך עם השרים ששלח בלך בפעם ראשונה, ורק לאחר שהוסיף בלך לשלוח 'שרים רבים ונכבדים מאלה' (במדבר כב טו) הסכים לו שילך עמם - כי רצה הבורא להראותו את המלאך, ובכדי שיהא ראוי לכך - הוכרח שהאתון תביישנו בפני השרים, והרי הבושה תגדל כאשר יתבייש בפני שרים נכבדים יותר. ואז יהיה ראוי לראות 'מלאך'.

ובזה מסביר נמי, האך אפשר שפי טמא כשל בלעם יברך את עם ישראל, בניו הקדושים של המקום, אלא שעל ידי הבושה נתקן במעט, והוכשר אותו רשע - לברך את עמו ישראל.

להכנס שם בלא 'כפירת קומה', להזכיר לכל הנכנס לגו מערתא קדישא, כי זו היא משנתו הטהורה אשר השאיר לנו - להתכופף ולהכניע את עצמנו בכל עת ועונה.

לט. וכבר אמרו, שפעמים עומד לו אברך בתחילת התפילה, ובד בבד עם תחילתו באמירת 'ידיד נפש' נראה לו כי כבר תפס את כל המלאכים בידו, ובו ברגע הגיע מאן דהו וביישו בבושות נוראות, אזי ירגיש כי כל המלאכים התעופפו ופרחו להם מידו, אבל ה'בת עין' מכחישו באמרו, אדרבה, עתה נעשית ראוי לראות מלאכים...

מ. עובדא הוה, באחד שבא אל הקודש פנימה אל הרה"ק רבי שלמק'ע מזוועהיל זי"ע, ושפך את מר נפשו, אודות חברו היורד לו לחייו, ובתוך דבריו החל לקלל את חברו בכל מיני קללות, נענה אליו רבי שלמק'ע ואמר, אם מחשיב אתה את פיר, שהוא בר יכולת לפעול, ולכן אתה מקלל את חברך, אם כן, תחת הקללות 'ברך תברך את עצמך' בשפע פרנסה ורוב נחת וכל אשר תאוה נפשך, ובוזה תצא מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, ומה לך כי לקחת את כחך בפה רק לקללו, במקום שתעשה לעצמך רווחים פי כמה וכמה.